

SP
9468

HIND 30 MARKA

RINGVAADE

POLIITIKA — KIRJANDUS — KUNST

Nr. 1

Detsember

1921

SISU:

VASTSÜND: Meie süsteem. — Washingtoni konverents, Mc.

VAIMLINE REVOLUTSIOON—Ed. Laamann. **MEIE KIRJANDUSE VAIMLISTEST KRIISIDEST** — H. R.

RINGVAADE: Maximilian Harden. — Anatolé France — Saks ja Prantsuse vaimline lähenemine. — Kunst kohtu ees. — Armeenia ehituskunst. — Flauberti 100 a. sünnipäev. — Mõtteteadlaste kongress Oxfordis. — Võitlus teaatritega spekulatsioonide vastu Ungaris. — Vedekindl Sonnen-spektrum pornograafiliseks tunnistatud.

Tallinn, 7. det.

Aeg loob uusi ülesandeid. Tsivilisatsiooni ja kultuuri kiire võidukäik kõigil maapooltel äratas uue elu, vastsed ja värsked jõud astuvad maailma näitelavale. Kus varemalt mühis läbipääsemata laan, kus rabad ja mülkad olid elukõhaks ainult metsloomadele, kus liiv ja kivikõrbeis teed leidis ainult kaamel ja metshobu, kus ülepilvi ulatavais kivimägedel ainult kaljukits ja kokkas elutses, saäl on nüüd inimene ajamas esimesi vagu ning surumas karmi loodust oma meelevalle ja tahtmise all.

Ühes tsivilisatsiooni ja kultuuri võidukäiguga kõigil maapooltel asuvad ka maailma näitelavale uued rahvad enesega kaasa tuues uusi väärtusi, uut ja värsked viina vanadesse astjadesse.

Samal ajal on lahtipuhkenud ka võitlus nii sotsiaalsesse kui ka vaimlisse orjusesse surutud rahvaste ja maailma valitsejate vahel. See on suurim kultuuri ja tsivilisatsiooni laienemise saavutus.

See võitlus on eriti hoogu võtnud ja laiali lagunenu viimastel aastakümnetel, iseäranis pärast ilmasõda.

Nii nagu keskaja rüütsõjad ettevalmistajaks olid antiik kultuuri vastsünnile, nii näib ilmasõda saavat

vastsünni ettevalmistajaks kogu maailma rõhutatud rahvastele. Tõuke sellele on veel annud oma poolt viimased revolutsioonid põhja maapolel.

Uued rahvad on maailma näitelavale tulemas, põhjalik rahvusvaheliste jõude ümberloomine on käimas. Mitte ükski Euroopa, vaid kogu maailm on uue elu lävel.

* * *

Kuigi vast rahvaste tõus lõune pool poolitajat ja kauges idas alles teadlikku loomu omamas, on aga Euroopa uued rahvad juba jõudnud selle vastsünni lävele.

Ilmasõda ja revolutsioonid, on lõhestanud sennised hiiglased rahvaste valitsejad, püüdnud nende võimu alustalad, on loonud tingimised, mis lubavad astuda tegevusse ka neil rahvastele, kes senni rahvusliste üksustena nii kultuuriliselt kui ka poliitiliselt ja sotsiaalselt olid seatud rippumusse valitsevatest rahvastele.

Nende rahvaste vastsünd on praeguse Euroopa poliitilise olukorra tuum ja sellest vastsünnist oleneb ka Euroopa poliitiline ja kultuuriline ilme lähemas ja kauges tulevikus.

Vene, Türgi, Saksa ja Austria endiste rahvaste-riikide lagunemisega on vabanenud hulk rahvaid, kelle elujõud oli senni kähinatud, kellele võetud oli iseseisev kultuuriline elamine, kes ägasid nii rahvuslike kui ka poliitilise surve all. Nüüd need rahvad vabanedes ja iseseisvale tegutsemisele asudes ei nära ükski Euroopa kultuurilist ja poliitilist ilmet, vaid toovad sinna kaasa omapäraseid nüanssid, toovad uut elujõudu ja kallavad värsked viina vanadesse astjadesse.

Terve rida neist vabanenud rahvastest on juba endale kätte võitnud

riiklise iseseisvuse, võimaluse iseseisvaks rahvusliseks, kultuuriliseks ja poliitiliseks eluks. Terve rida neist rahvastest jätkab veel praegugi võitlust oma vabaduse eest. Vabanenud rahvaste huvides on, et ka need, kes veel võõraste orjaikkas, kiirelt vabastatud saaks, sest sellega kõveneks vabanenud rahvaste väerind, nende rahvaste väerind, kellede olemisel on hoopis teised sihid ja otsarbed, kui sennistel valitsevatel rahvastel: nad tahavad ise vabalt elada ja ka teistel vabalt elada lasta.

See asjaolu määrab ka uute tegevusse astunud rahvaste töö nii kultuuri kui ka poliitika alal. Vabanenud rahvaste poliitika sihtide kokkukõlastamine, ühise kultuurilise väerinna loomine, see peaks olema küll kõigil esimeseks ja tähtsamaks ülesandeks.

* * *

Aastasajad võõrastest rõhutatud rahvastest, kes sel viimasel murrangu ajal end vabastanud, on ka Eesti üks neist. Nii nagu vabanenud rahvad lõunas, põhjas, idas ja läänes uuesti oma eluasemeid kohendamas, kohendame ka meie. Kõigil neil rahvastel on ühised ülesanded, ühised vaenlased. Kõik see määrab ka nende tegevuse nii poliitika ja kultuuri töö alal. Selle töö tagajärjed olenevad sellest kui võrd suudame omi samme, omi püüdeid kokkukõlastada. Nende rahvaste ja ka meie vabalt tegutsemist määrab koostöötamise ulatus, — see on vastsünni rahvaste südame sõpruse küsimus. Meie peame looma oma internatioonali—supernatioonali, internatioonali, mis vastastikkü üsalduusel inimsoo kõrgemate ideaalidele rajatud.

* * *

Nende ülesannete saavutamiseks on peasjalikult käesolev ajakiri pühendatud.

Meie süsteem.

I.

Mullas pole veel mädanenud vabaduse sõjas langenute korjused, vereaur hõljub alles kalmude kohal.

Kuid Eesti on suutnud juba omada sarnased elu vormid, nagu riik, mis aastasajad võimu valitsuse all olles langemise- teed käib.

Iseseisvus, mis oleme saavutanud, on ainult näilik, väline valitsusline vorm, rida parlamendi akte, valitsuse korraldusi, kuna seesmiselt oleme jäänud endiselt orjadeks: meie riikline hingeelu on veel tollest ajast pärit, mil valitses Vene derschimorda ja parun, kui lõimitades käidi tänava ääri mööda: kõik on meis vanaks jäänud, ainult muutunud on väline koor.

Näib, nagu ei suudetaks aru saada, mis sündis kolme aasta eest, kui aastasade pärast soodne võimalus leidis võhivõõra rahva poliitilist, rahvuslist, rasselist, majanduslist iket maha heita ja oma nationi ülesehitamisele asuda, kui sündis akt — vabaduse sõda — mis igale rahvale, kes võitluses endale vabadust on pidanud võitma, on olnud kõige suuremaks sündmuseks ta ajaloo ja ühtlasi ka põhjadeni ulatavaks pööripäevaks: ta ühiskondlise, kultuurilise elu renesainseks.

Ma ei eita Eesti rahvas tungi iseseisvusele elule. Kuid iseseisvuse idee ei ole juba aastasajad Eesti rahvas mitte teadlikult elanud, vaid ainult instinktis. Instinkti peale ei saa veel iseseisvust rajada.

Iseseisvuse idee peab teadlikuks saama. Iga riigikodanik peab teadma, miks tal just tähtis on rahvusline, poliitiline, kultuuriline ja majandusline iseseisvus, miks ta peab kandma ühiskondlist koormat iseseisvas Eestis suuremal määral kui seda Venemaa valitsemise all.

Nii kaua, kui see teadmine igal kodanikul üdini pole tunginud, on alus, mille peale riik rajatud, mäda, niikaua on iseseisvus ainult näilik, väline koor, mis võib puruneda esimese tormihoo käes.

* * *

Need kes langenud, on oma töö teinud.

Need kes elavad, tehku ka oma osa.

Langejad võitsid meile tagasi ajaloo pöörises kaotatud õigused, meie kohus on seda võitu kindlustada, kaitsemüüre taevani ehitada.

Oleme meie aga oma kohust täitnud?

Ulatab meie pilk üleüldse kaugemale tänasest päevast?

Mis on siis õige meil tehtud oma iselemise kindlustamiseks?

Tõsi, kolme iseseisvuse aasta jooksul oleme kätte saanud rahu, rahvusvahelise tunnustuse. Oleme loonud oma riiklise aparadi kõigi ta atribuutidega, väljaajunud oleme koolist võõrakeele, võtnud parunitelt maa, moodustanud tarviliku riigikaitse sõjaväe ja politsei kujul. ja veel rohkemgi: meil tegutsevad pealinnas täieauruga cabareed ja kõrtsid, varieteed ja

kinod, meil on oma miljonärid ja ka vast miljardärid, tänavatel huugavad autod ja pilvi all aeroplaanid, kohvikutes valitseb Pariisi shic ja koorekiht teeb lõbureise Rooma ning Venetsiasse. O meil on kõik, mis tarvis iseseisvale riigile.

Kuid ... kuid sellel ei ole midagi ühist selle iseseisvusega mis just rahva iseseisvaks teeb, ta iseseisvat olemasolu kindlustab, meil puudub kõige see elementaarsem, mis nationile tarvis; meil puudub seesmine riikline organisatsioon — riikline organisatsioon inimeste südameis ja mõttes.

* * *

Põhiseaduses öeldakse, et rahvas on kõrgem võim Eestis. See on riikluse ideaal! Tegelikult on aga meil kõrgemaks võimuks tõusik ja dershimorda.

Väline reshiim on jäänud dershimorda aegseks, sisu valitseb endine senati ukaas.

Kõik see seob küll kodanikke väliselt, kuid lahutab seesmiselt, lõhestab, hävitab teadlikuks mõtteks saamas iseseisvuse instinkti, mis kolme aasta eest kui tuli õlgis loitvalt lõkkele löi.

Kui meil praegu nii kibedalt kõneldakse vaimlisest kriisist, meie kirjanduse ja kunsti väljasuremisest, siis ei ole see muud kui esimene produkt, mis meie riiklisest suretamis aparatist päevavalgele on tulemas ning see on alles algus.

Aeg läheb.

Ajaratas veereb oma soodu.

Tõusiku, dershimorda süsteem ei vii meid õnnelikule tulewikule, vaid töötab uusi katsumisi. Süsteem, millega meil kolm aastat valitsetud, on sama mäda kui see, mis purunes nelja aasta eest revolutsiooni pöörises — see hävitab natiooni.

Washingtoni konverents

Mc.

Kogu Euroopa ja võib ka öelda kogu maailma poliitikailma tähelepanu on praegu pöördud Washingtoni konverentsi pääle.

Washingtoni konverentsi kokkukutsumise mõtte isaks on Harding, Vilsoni järeltulija P. A. Ühisriikide „Valges Majas“.

11. juuli deklaratsioonis seadis ta oma „neliteistkümmend“ rahupunkti üles ning algas rahupoliitikat uuest otsast. Vilson lootis maailma rahu saavutada Versailles kisklejate eurooplaste lepitamisega — kuna aga Harding ilmarahule alust tahab panna kõiki ilmamaid ühendatavatel meredel. Har-

dingi merejõudude vähendamise programm on sarnane Vilsoni rahvaste enesemääramise programmile. Nüüd on ainult küsimus, kuhu Harding omaga lõpuks välja tüürib.

Euroopa seisukorda Versailleslt saadik silmaspidades, näib, nagu oleks Harding situatsiooni õieti mõistnud ning õigest otsast alanud.

Euroopa mannermaa riigid on mässitud nii tihedasse ämblikuvõrku, et siit poolt ilmarahule hädaohtu karta pole. Euroopa sureb pikkamisi majandusliselt, väsib ja lepib olukorraga. Värsked suurused Jaapan ja P. A. Ühisriigid on aga veel täis eluküllust, võitlusehimu, väärilised võistlejad. Vaikne Ookean, India ja Hiina meri, Vene kauge ida on veel „valgeleht“, kuhu kumbki tahaks kirjutada oma nime-tähed. Avatius on seda suurém, et sääil puuduvad võistlejad: Venemaast on saanud veskitiibadega heitleja Don Quijote, kuna jälle Saksamaa Briti lõvist sulatud Kesk-Euroopa loomaaeda. Briti ilmariik on jälle seotud ühelt poolt P. A. Ühisriikidega rahaliselt ning Jaapaniga India, Kauge Ida ja Vaikse ookeani suhetes — sedavõrd, et Jaapani-P. A. Ühisriikide sõja puhul ta poolehoiu küsimust kumbagi eite näha. Päälegi puudutavad kumbagi võistleja huvid otsekoheselt Briti kui merede valitseja huvisid.

Et vastastikku tasakaalus olla, oli ainukeseks abinõuks jõudude tasakaalus hoidmine: tekkis sõjalaevade ehitamise palavik. Kulutati miljardisid uue merehiiglaste ehitamiseks. Et sarnasel võistlusel piirid on, oli igale päevaselge ja et uus sõda paratamata, selle üle ei kaheldud. Kõik see oli ainult ajaküsimus.

Et uutest hävitustest eemale loovida, selleks näis ainsa soodsa abinõuna kokkulepe rahuteel.

Presidendi vahetusega oli P. A. Ühisriikidel hää juhus seda küsimust üles võtta. Oli ju Vilson rahuapostlina sõjatuld kustutanud ja Hardingil, kes näidata tahtis, et Ameerika endiselt rahu aadet kannab, ei kõlbanud teisiti tallitada. Päälegi töötab praegune seisukord Euroopas soodsamaid tingimisi kokkuraakimiseks kui ilma sõja eel: Versailles rahuga on jäänud ookeanidel Saksamaa pärandus, mida rahulise südamega jagada võib.

Ühendati merejõude vähendamise ja mõjupiiride jagamise küsimus ning alus Washingtoni konverentsil oli leitud.

Nüüd, kus konverents juba teoks saanud, on küsimus selles, kuidas kokku lepitaks.

Probleem näib pääliskaudselt vaadatuna lihtne. Tegelikult on raskusi, mis ülepea-semata takistusi töötavad.

Põhiküsimuseks on siin koostöötamise küsimus: huvid, sümpaatiad. Nii esin-b konverentsil Briti Jaapani liidulasena. Britit seob Jaapaniga huvid Kollasel merel, India ja Vaiksel okeaanis, Ühisriikidega rassiline, poliitiline ja kultuuriline poolsaja aastane sõprus — siin domineerib ühis Anglo-Saksi valitsemise tung. Nagu Lloyd-George viimasest kõnest Guilding-Hallis näha — on põhjusi koguni vana sõpruse uuendust ja tugevenemist oletada. Selle vastu valitseb aga Jaapani ja Briti vahel noolimata sõprusest terav antagonism. Nii näit. on kõik Briti koloniid ja Austraalia kollastele sulutud sisserändamiseks. Siin on huvide vastolu, mis millalgi ei luba sü-dame sõprust Briti ja Jaapani vahel.

Hulga suuremad vastolud valitsevad veel Jaapani ja Ühisriikide vahel. Juba rasseliselt on kollane tüg ameeriklasele kõige vihatavam. Samati on vastolud majanduslistes huvides. Siin on esimesel kohal Kauge-Ida küsimus. Sääl on Jaapan se-ga-seid aegu kasutades osanud end peremehe seisukorda seadida kogu ses piirkonnas, mis varemalt P. A. Ühisriikidele puuduta-mata pühadus oli.

Paremad palad Ida Siberist kunni Bai-kalini on tegelikult Jaapani käes. Samati on ka Jaapan end Mongoolias ja Hiinas maksuma pannud, samati ähvardab majandusliselt ka kogu Vaikse okeaanis saares-tikku oma mõju alla võita. Igal pool siin pörkavad Jaapani ja P. A. Ühisriikide hu-vid ristamisi vastu. Sarnasel olukorral kokkulepet saavutada on suurim probleem kui Vilsoni 14 punkti. Ainukene asjaolu, mis kokkurääkimist vast kergendab, on Venemaa ja Saksamaa puudumine kokku-rääkimisel. Nende mõlemate arvel võib ainult kokkuleppeid saavutada, enne ilma-sõda ei oleks võidud seda mitte.

Vaimline revolutsioon.

Ed. Laamann.

Viimasel ajal on vahete vahel jutte kuul-da „vaimlisest revolutsioonist“. Need jutud on enamiste nii ebamäärased, et võimata arusaada, milles see revolutsioon õieti peab seisma ja kas ta juba olnud või käi-mas, või alles oodata. Nii palju näib ai-nult selge olema, et teda ikka Vene revo-lutsiooniga ühenduses seatakse.

Vene revolutsiooni praeguse juhtiva voo-lu vaimline atmosfäär on meil enam vähem

juba kauemat aega tuttav. Kümne aasta eest kirjutas näit. Joh. Semper üht selle vaimu avaldust Eesti kirjanduses iseloo-mustades:

„Siin istub auukohal klass, kuna kirju-tajad selle alandlikud teenrid on. . . Mis on tõde, et ta proletaarline oleks, sest „tõ-de on ju klassiline“. Sarnased võttes taha-vad küll juba eestkäit arvustuse liig vähe-nõudvaks ja sisutaks teha, kuna ettetoo-dud. . . labasused, isiklikud irisemised, kõrgele visatud hoopsõnad igas lugejas ülgastuse tunnet äratavad“. . . (Noor-Eesti 1910—1911, lk. 611).

Sama voolu kujutas veidi hiljem Gustav Suits, kui „marxismi metsmehi, kes väl-jaspool kehalikku tööd tegevat palgatöölise klassis ainult üht kodanlis-tagurilis-musta-sajalist massi näevad“. Voolu häälekand-jat — Narva „Kiirt“ tutvustas G. Suits kui „ogaruste provintsiiaalmuseumi ja kõige inimliku tigiduse ja närususe taga-varaaita“ („Vaba Sõna“. 1914, lk. 56—63 „Kiri Kiirele“).

Võib olla, pidas toll ajal mõni neid ise-loomustusi liig teravateks. Kuid puuduta-tud voolu kultuurilisest tühjusest oli nii vähe lahkarmisi, et keegi tema kaitseks sõna ei võtnud.

On seisukord praegu muutunud? Võib olla on revolutsiooni ajajärk uusi väljavaa-teid avanud? Raske on seda konstateeri-da. Igaüks, kes „vaimlisest revolutsioo-nist“ räägib, mõistab selle all midagi hoo-pis isesugust, oma, subjektiivset, ebamää-rast ja unistuslikku. Mulle meeldiks siis-ki asja tundmaõppimiseks konkreetsete ja objektiivsete näidete juure pöörduda, mida revolutsioon juba hää hulga anda jõudnud.

* * *

Mis on vaimline revolutsioon? See on revolutsioon kultuuri alal, proletaarlise kultuuri loomine.

„Kas on olemas proletaariline kultuur? Jah, vastame meie kategooriliselt. Tema elemendid on olemas. See, mida te nime-tate klassiteadvuseks, proletaariliseks ideo-loogiaks, need ongi proletaarilise kultuura elemendid (Ф. Калинина: Проблемы про-лет. культуры стр. 40. Петроград 1919).

Kudas tuleb nüüd seda proletaarlist kul-tuuri edasi luua? Kas tuleb kodan-laste juure õppima minna? Ei milgil kombel:

„Ei, — tööliste-kirjanikud ei pea mitte õppima, vaid peavad looma. See on en-nast, oma algupärasust, oma klassilist ole-must avaldama“. . . „Kas võib lapsukest-hiiglast, keda meie loojad sünnitanud, ära-

kantud kostüümikesesse toppida kodanliste vaderite — Leskovi, Tshehovi poekesest?.. Ei kallata uut viina vanadesse astjatesse. Töölise kirjanikkudel ei kõlba kodanliste kirjanikkude juures õppusel olla. . . Ja tõeste : kas ei paista meile, töölistele, paljud Dostojevski „kõige sügavamad tõesed“ juba äraiganenud olema? Ja kas meie mitte hääsüdamliselt paljude Tolstoi raamatute üle ei naerata?“ (П. Безалько sama kogu töö).

Nii siis pole proletarsel kirjanikul kodanliste eeskujude üle pääd murda. Tal pole kodanliste mõõdupuude üle muretse- da, tal pole ka andigi vaja, vaid tarvitseb ainult pihta hakata ja tubliste higistada :

„Talent — see on tahtmine, mis kindlaks sihiks määratud. Mida visam tahtmine, seda suurem talent. Fenomenaalne kangekaelsus töös, oma sihtide kättesaamises loob geniusi. . . Luuletaja, et imelisi luuleõisa üles kasvatada, peab palju halvasti lõhnavat higi valama“ (П. Безалько, sama töö).

Mis arvate niisuguse teooria järel proletarilise kirjanduse praktikast? Ta võib ju vahel nalja teha, aga kellele ta kindlasti nalja ei tee, on küll vist proletarilise kirjanduse õnnetud väljaandjad : kangekaelset grafomaani ei saa seal sugugi nii lihtsalt paberikorvi saata, — ta loeb oma läbihigistatud särgid üles ja teeb selgeks, et ta nende järel arvates geniaalsuses Goethest enam kuigi palju maha ei jää.

* * *

Õieti ei räägigi proletarilised kirjanikud ise pea kunagi vaimlisest revolutsioonist. Revolutsiooni võib teha millegiga, mis juba olemas ; nemad aga algavad iseendast oma maailma ajalugu.

Vaimlisest revolutsioonist armastavad kõige sagedam rääkida haritlased, kes „kodanlise“ kultuurile selga pöörnud, et proletarilist kaasa ehitada.

See vaimline revolutsioon jõudis Venemaal oma tipule. Kudas fa seal läks, sellest laseme „päris-proletarilisi“ kirjanikka jutustada :

„Ettevõtlikud noored mehed tiigri jakides ja helmestega paljastel kaeltel polnud, nagu selgus, sugugi halvad poliitikerid ja nad oskasid ilusti oma huvides revolutsioonilise situatsiooni ära kasutada. Vene intelligentsi oktoobri sabotaashi ära tarvitanes läksid futuristid koondatud ridades tormijooksule kõigi kunsti asutuste peale.

Nad andsid rea manifeste ja dekreete, kus diskreetselt imestasid, et nende revolutsioonilisi töid kõigis demokraatlikes aja-

kirjanduses ignoreeritakse ja kuulutasid ennast tõsisteks proletarlasteks ja internatsionalistideks.

Väga osavate manöövritega, . . . töötades siin hoolimata päälesurumise, sääli oma isesuguse „nooruse“, „revolutsioonilikkuse“ ja „loomingu vabadusega“ schan- tasheerides valdasid nad pea kõik kunsti asutused, juurisid ennast kõvaste sisse narkomprosiosakondades ja lõpuks heitsid ankru ajakirjandusse. Kunstis, niivõrd kui ta ametlik, hakkas peaaegu futuristide monopol maksma“ . . .

. . . „Oktoobri revolutsiooni aasta päeva, punaväe juubelite j. t. pidulikkudel, rõõmsatel juhtumistel ehtisid päälinna koletud plakatid käägarasse kistud inimese kehade ja mõistatuslikkude geomeetriliste viguritega, mille sekka pillutud proosalikumad asjad, nagu lillepotid, trummid, suur- tükid jne. . . Plankidele ja auusambade pje- destaalidele ilmusid algebralised vormelid, tärinad, spektrumi kiired, kus vahel kuker- palli löövad üksikud sõnad saladuslikkudest lausetest“ . . . Proletaariadi kaela sadas futuristilise kirjanduse vihm, kus „sõna vabastatakse terve mõistuse toapoiis kohustest“ ja „kunst III internatsionaaliga laulatatakse“.

. . . „Peaaegu terve aasta tundsid futuristid ennast täielikus vabaduses olevat ja võisid oma esteetilisi eksperimenta teha revolutsioonilise proletariaadi nimel ja eest“. Nad olid kõigi proletarilise kunsti võimudele niisuguse aukartuse peale ajanud, et isegi Lunatsharski öelnud : see vool „puutuda kahtlemata mingisuguses suütes millegi niisugusega kokku, mida proletariaat võiks luua“.

Kuid esiteks argset, siis ikka julgem hakkasid viimaks valitsevad ringkonnad selle tohuvabohu vastu protesteerima. Kee- gi asjatundja näitas, et futuristid õiete puru- kodanlise Marinetti järeltulejad on. Sellega oli nende õnnepõlvel ots. Küll tuletasid futuristid oma teenusid oktoobrirevolutsiooni ees meelde, küll toonitasid, et nemad õieti need olid, kes kolmanda revolutsiooni — vaimu revolutsiooni on välja kuulutanud. Proletariline arvustus näitas halastamatalt, et nad muud ei ole, kui „kodanluse mädanemise avaldus“ ja isegi kui mõned neist endid imashinistideks ümberristisid, paljastati kohe nende purukodanline päritolu. Asi läks viimaks isegi nii kaugele, et „peaaegu futurismi ärakee- lamine arutusele võeti.“ (В. Кряжин: „Футуризм и революция“ Вестник Жизни 1919 года, номеръ 6 и 7. Москва). Nii kurvalt lõppes see „vaimu revolutsioo-

ni" romaan proletaarlike revolutsiooniga. Üks viimase esitajatest ütleb üsna teravmeelselt :

„Cooperi romaane ja Longfellow poeeme punanahksetest indiaanlastest ei tule kellegil meele indiaanlaste kirjanduseks nimetada, — mispärast siis intelligenti kameleonid, kes töölistest kirjutavad, oma töid tööliste kirjanduseks nimetavad ? . . . Kirjandusest, mis haritlaste kirjutatud, ei või kui tööliste kirjandusest tõsiselt juttu olla ja teda tuleb ainult vaadelda kui ühe klassi katsed oma huvides teise klassi psühholoogiat ümber tööida“ (П. Безсалько, „Футуризм и пролетарская культура“ стр. 32. Петроград 1919).

* * *

Herbert Wells oli vist esimene, kes laiemates ringides tähelepanekut juhtis ühe Vene revolutsiooni teguri pääle, mis isenesest lihtne ja vastuvaidlemata, kuid vahest just selle tõttu mitte igapäevale silmatorkav. Wellsi, kes nii palju kaasakiskuvaid unistusi mõlguanud tuleviku ilmakorrrast, üllatas Venemaal revolutsiooni juhtide sügav harimatus ja asjatundmatus.

Rumalus, kui revolutsiooniline tegur, — see aine tuleb tahtmata keelele, kui proletkulti väljaandeid lehitsed. Patenteeritud „ainuke teadusline ilmavaade“, mida paari söömavahe jooksul võib omandada ja mis kõigis eluhädades hää; arssinapulk löigetega „kodanline“, „väikekodanline“, „proletaarline“, millega üks kaks-kolm Shakespeare ja Tolstoid ära mõõdetakse ja arkiivi antakse; jumalik iseteadvus, mis vana maailma ühe käeliigutusega kokku lükkab ja taeva laotuse täidab — reklaamist oma uue maailmale, enne kui seda ülepea looma hakatudki, kõik need revolutsioonilise vaimu ärajäämata ollused on Vene intelligentis ja iseäranis poolintelligentis alati suurt osa mänginud, kuid ilma et neist ühtegi suuremat häda oleks olnud. Ka meilgi pole neid puudunud, — nimetame ainult nende kõige iseloomulikumat ja lõbusamat väljendust meie kirjanduses, Leina Saare „Sihile“, seda „savanti“, kes oma uute aadetega Mudila õrnemasoo päädes revolutsiooni toime pani.

Lugu läheb aga palju tõsisemaks revolutsiooni oludes, nagu see praegu Venemaal on. Kuna vanad kultuuri jõud purustatud, tuleb Leina Saar oma Mudilast välja ja ta ei salli enam teps, et tema iseteadvuse üle naerdaks, vaid katsub oma vaimusaavutusi igapäevale kõigi võimu abinõudega pääle suruda.

Harilikkudes oludes võib ju lihtsalt õlgu kehitada „ainukese teadusline ilmavaade“ üle. Seda ei saa aga sugugi teha Venemaal, kus nõudmine ülesseatud, et ülikoolides kõik seltskondlis-ajalooliste teaduste professorid marxistid peavad olema.

Võib naeratada, kui Mudila kodukasvanud geniused meie kultuurat kolikambrisse saadavad. Kuid naeruks on üsna vähe lusti sääl, kus näit. M. Gorki järgmist laadi kirja Petrogradi kirjastuskommissarile peab saatma :

„3. juulil keelate Teie Alkonosti kirjastusele ära, trükkida raamatuid : Andrei Belõi: „Unistajate kirjad“, „Kulturi kriis“, Aleksei Remisovi „Käsulauad“ ja „Elektron“, Konstantin Erbergi „Loomingu otsarb“ ja Vjatsheslav Ivanovi „Prometeus“. Lubage teile teatada, et üks raamat „Unistajate kirjad“ juba trükitud on, teised kõik osalt või tervelt laotud. Kõik need raamatud lähevad narkomprosi ja tsentropetshati käsutada. Kõigil neil on tõsine tähtsus, kui ühe kirjanikkude rühma katsel oma suhteid tõelikkusega selgitada. Nende raamatute paberiks ja laduks on juba hulk vara ja tööd kulutatud. Seepärast paluksin teid tungivalt neid raamatuid trükkida lubada. Raamatuid on ju nii vähe. Kihutuskirjandus ei suuda kõike vaimu tarvidusi täita. Raamat on kultuuri tööriist, üks tema imedest. Ta on iseäranis tarvilik nüüd, kus inimesed nii ruttu metslasteks muutuvad. Täna sõidan ma Moskvasse, kus sovnarkomile ette panen raamatu kirjastamist lubada. 9. VII. 1919“.

„Vaimline revolutsioon“, mis oma teoorias palju muud ei ole, kui leinasaariaad, kujuneb kultuuri elu praktikas sõna tõsises mõttes mingisuguseks Kesk-Aasia suguharude invasiooniks. Hiljuti ilmus Petrogradis väga huvitav broschüür : П. Витязев: „Частные издательства в Советской России“. Петроград 1920. На правах рукописи.

Sääl räägitakse, et riikline kirjastus — Gosisdat kõik viimasedki erakirjastused Venemaal ära tahab keelda — Kalif Omari põhjusemõtte järel : kui nad asju kirjastavad, mis partei eeskava vastu käivad, on nad kahjulikud, kui sedasama, mis parteis — üleliigsed.

* * *

Kust tuleb siiski, et lääne ilmas „vaimlis evolutsiooni“ asjale sümpaatiat on avaldanud ka mõned isikud, keda Leina Saare tüüpi ei saa lugeda ?

Ma vastaksin küsimusega: Kui palju teatakse õiete läänes sellest „vaimlisest revolutsioonist“, mis ida Euroopas väljakuulutatud?

Meie oleme kuulnud, et Paraquays suuremaid kommunistlisi katseid toime pandud, et Hiinas terve kommunistline ajajärk olnud, aga kui palju teame sellest?

Sugugi lähemal pole, lääne ilmale ka Venemaa. Mis sääl revolutsiooni mõllus õieti sünnib, selle üle pole Vene enda terasemad poliitikeridki alati täiel selgusel, — mis võib veel nõuda võõrastelt, kelle vaatepiiri Vene asjad alles esimest korda ulatanud? Loomulikult otsustavad nad aru tihti lihtsalt mõne lööksõna järele, mis läbi sündmuste müra nende kõrvu kostnud.

On silmatorkav, et lääne n. n. bolschevisantide seas asjatundjad poliitika ja majandusküsimustes puuduvad. Isegi Hilferding, kelle tuletuste pääl enamluse teooria õiete põhjened ja kelle kõrvval Lenin ja Kamenev lihtsalt vulgarisaatorid on, sõdib käte ja jalgega oma „realiseerijate“ vastu. Lääne marxismi suuremast autoriteedist Kautskyst pole rääkidagi.

Bolschevisantide pesa on sotsiaal-unistuslike kuldustestega kirjanduse ringides. Roosas udus arendatakse siin mõttemõlgutusi, mis tihti enamliste teooriatega, mille vastupeegeldused nad tahavad olla, lausa vastolus ja palju ennem Kerenski aegseid revolutsiooni mesinädalaid meele tuletavad.

Sääl on humanitaarsed pacifistid, nagu Romain Rolland, kes tihti ei aimagi, et neil maailma kõige militaristlisema õpetusega tegemist, mis inimese elu väärtuse nii alla surunud, nagu seda meie ajajärgul veel nähtud ei ole. Seal on aristokraatliked skeptikerid, nagu Anatole France, kuulutamas oma liitumist dogmatikeridega, kelle nüridust nad oma töödes meisterlikult väljanaanud. Naiivsed ratsionalistid, nagu Barbusse, jutlustavad seal mõistuse revolutsiooni, ilma tähelepanemata, et revolutsioon stiihiline liikumine on, kus mõistusel kõige vähem tegemist. Ja lõpuks leiab vaimline dandy, nagu Bernard Shaw sealt lihtsalt võimaluse mõne uue paradoksigi oma kodanlust õrritada.

Kogu see heterogeen segu on vahete vahel katsunud ennast Vene revolutsiooni najal mingisuguseks õhtlaseks rühmaks koonnada, „vimpliseks internatsionaaliks“, kes maailmasõjas äärmiselt lõkkele lõõnud rahvuslisse individualismiga võitlema pidi. Kuid ehk küll üks sarnastest õhingutest

omale isegi pretentsioosilise nime „Clarté“ (selgus) võttis, ei suutnud see liikmete mõtete segu kinni katta. Paari kõrge moraallise deklaratsiooni peale küsiti kihitisel, kudas õhing nende põhjusemõtete seisukohalt Venema asjade peale vaatab ja siis jäi asi järsku palju vergusamaks.

Vastavalt tarvitab ka enamlus lääne ilma esitajate vastu kahte hoopis isesugust mõõtu, sedamõõda, kas tal on tegemist isikutega, kes poliitikas asjatundjad, või mitte. Esimestelt nõutakse kõige täielikumat allaheitmist; kõige pisema isearvamise vastu võideldakse usumäratseja sallimatusega. Teistele antakse aga kõik eksiarvamised andeks, neid ei minda ülepea nende illusioonides segama, sel tingimisel muidugi, kui nad ainult asja vastu sümpaatiat avaldavad ja selle prestiihi tõsta aitavad.

„Pole tarvis, ütleb Lunatsharski („Kommunist. Internatsionaal nr. 17, 1921, lhk. 4175) intelligentsi internatsionaali loomisel, neilt selgust, kommunistlikkust või isegi marxistlikku mõtlemist nõuda. Pole vaja neile liig kõrgeid poliitilisi nõudmisi ette seada. Proletariaadi distsipliini ja poliitilise teadvuseni ei suuda haritlased tõusta.“

Ja Trotski täiendab seda mõtet õhes kõnes seletades, et „haritlaste internatsionaal“ õieti ainult ülemineku ajajärgul kasulik võida olla, oma mõtete seguga vana maailma segadusse viies.

Kusagil ei paista selgem, kui neis avaldustes, mis alandavasse osasse „vaimline revolutsioon“ õiete oma „kaasaaivat“ intelligentsi tahab suruda. Kogu praeguse kultuuri loojast on intelligents seal mingisuguse napaka „kaasatundja“ ja „segaduste sünnitaja“ osasse viidud, kuna kehalik töö, kes oma loomu pooldest alati täidesaatvat ja mehaanilist osa mänginud, jumalikul ilmutusel krraga uue maailma loojaks saab.

„Vaimline revolutsioon“ paljastub siin, kui vaimlise jõu paenutamine kehalise alla. See on tendents, milles kokku kõlavad niihästi marxistlik teooria oma enamlises äärmuses, kui ka Vene rahva hulkade — „sküütide“ — hävitav stiihialik tung. Ta ei ole mitte sarnane uuema aja revolutsioonidele, vaid ennem selle muistse revolutsioonile, mis vana Rooma kultuurale otsa peale tegi, antiik maailma primitiivse naturaalmajanduse juure tagasi viies, kus vaimlise töö differentseerimine jälle ära kadus ja kehalik töö valitsejaks sai. Äralaastatud Venemaa on üsna lähedal selle seisukorda langemisele, kuid on sootuks arusaamata.

Meie kirjanduse vaim- listest kriisidest.

H. R.

I.

On üks paljunõuetud ja alalisest tarvita-
misest armsaks saanud argument uuema
Eesti kirjanduse ja tema „voolude“ vastu :
meie moodne kirjandus on „väljast sisse-
toodud kaup“. Meie noorem kirjanikkude
põlv ei loo midagi algupärast, vaid jäl-
jendab Euroopas valitsevaid kirjanduse
voole.

See süüdistus on kõigiti õige. Ei ole
„Noor-Eesti“ ega „Siuru“ senni olemata
voole edustanud, ei leidu „Tarapitas“ ai-
nustki mõttejuppi, mida kusagil varem ei
oleks kuulnud. Kõik on juba Euroopas
olnud, sagedasti väga ammu. Näituseks
„Noor-Eesti“ — kunst kunsti pärast. Sak-
sa romantikud jutustasid seda juba 19. aas-
tasaja algul, mis meil jutlustati 20. aasta-
saja algul.

Meie uuema kirjanduse kohtuprokuröör-
rid teevad ainult vea, kui nad järeldama
hakkavad, et enne „Noor-Eestit“ meie
kirjanduse voolud iseseisvad ja al-
gupärased on olnud — nii öelda puht-
kodumaalik ülesleidus. Seda võivad need
inimesed ainult selle tõttu järeldada, et
neil aimugi ei ole Eesti kirjanduse ajaloost.

On midagi fataalset Eesti kirjaniku-tüü-
bis, et tema ikka on jäljendanud, ja et te-
ma viiest meile tuttavast ilmajaost kange-
kaelselt just Euroopa on valinud, kelle kir-
janduslikult kultuuri ja selle voole ta järele
on aimanud.

Suits'i hüüd : saagem eurooplasteks !
— oli täiesti üleaurune. Juba meie esimesed
kirjanikud — Rootsi ja Saksa soost
pastorid — tulid või olid kord tulnud Eu-
roopast. Sellest ilmajaost ei ole meie tä-
napäevani lahti saanud.

Vaimulik kirikukirjandus kujundas meie
esimese „kunsti voolu“. Ta lõi meile „eu-
roopaliku“ kirjakeele, Saksa keele gram-
matika ja tähestikuga. Tõlgiti piibel Va-
na-Hebrea kirjakogu, Vahemere äärsete
rahvaste kroonika. Saksa keelest tõlgiti
koraale. See kõik oli „väline kaup.“ Kui
Puhja köster oma Käsu Hansu „Nutulau-
lu Tartu linna ärähävitamisest“ kirjutab,
laenab see ilmalik „kunstiule“ eskuju
meie „euroopalikust“ kiriku-lauluraama-
tust : koraali-riimidest ja lauluraamatu lõ-
pus trükitud „Jeruusalemma linna ärarik-
kumise“ loost.

Kas oli meil ilmaliku kirjanduse tuttav
„haleduse vool“ Eesti algupärane sünni-

tus ? Kahjuks mitte. Euroopa sentimenta-
lism pühis peaaegu oma sajaaastast sün-
nipäeva, kui ta viimaks ka Eestis võimule
pääseb ning veeuputust sünnitab. Jen-
oveevade ja Hirlandade päale ei saa rah-
vuslikku patenti võtta : meie valasime pi-
saraid ja — euroopaseerusime.

Meie kuulus romantiline vool, läbi põ-
mitud rahvusliku ärkamisega, tuli Saksa-
maalt, ja — nagu kõik teisedki euroopali-
kud voolud, teatava hiljaksjäämisega. Ise-
gi see rahvusline ärkamine ei olnud „algu-
pärane“ : moodne rahvusidee oma filosoof-
filise tagapõhjaga tekkis Euroopas, oli sis-
seveo-kaup Saksa romantikutelt. Ka meie
euroopaseerusime.

Oleme harjunud „moodsat kirjandust“
ta euroopalikude sidemete pärast lööma
Jannseni, Kreutzvaldi, Koidula ja teiste
ärkamisaja kirjanikkudega, kes „iseseis-
valt“ olevat tegutsenud. Kuid see on vaga
enesepeett. Ei kunagi hiljem ole niipalju
plagieeritud, kui rahvusliku ärkamisaja
kirjanduses. Meie suured romantikud tõl-
kisid Saksa jutte, näidendid ja luuletusi,
muutmata või kohendasid vähe olude järe-
le, ning saatsid „algupärased“ kaubana tu-
rule. Meie ei tee sellest siin „moraali-kü-
simust“, ei — see oli tolle aja kirjanikke
de komme. See komme näitab ainult,
kui iseenesest mõistetav asi oli meie vana-
dele, romantikutele laenamine Euroopast
ning millise „täpipealsusega“ nad Euroop-
pat võisid kopeerida.

Euroopa romantika oli rahvaluule täht-
sate kohale tõstnud, nii sündis ka meil.
Euroopa kirjutas üles oma rahvuslikud
kangelaslood, ka meie tegime järele. Eu-
roopas ilmus ajalooline romaan, ka meie
hakkasime romantiseerima oma ajalugu.

Euroopa naturalism ja realism oli am-
mu oma lahingud lõõnud ning võimule
pääsenud, kui ilmusid meie esimesed „kü-
lareaalistid“. Ikka oli Euroopas juba mi-
dagi sündinud, kui Eesti kirjanik selle
algupärase idee peale tuli — järele teha. ...

Siis hakkasid kõlama nimetused, nagu :
uus-romantism, sümbolism, esteetism, im-
pressionism, futurism, ekspressinism. Mis
asjad need kõik olid ja on, see on vist pal-
judelgi tume. Kuid et see „kraam“ Eu-
roopast on tulnud, „võõrastel mõjudel“,
selle juures ei kahtle keegi. Ja ei mak-
sagi kahelda : võõraste mõjudeta ei ole
meil kunagi midagi sündinud.

Kas see hää või halb, loomulik või eba-
loomulik on, et Eesti kirjandus „hällist
hauani“ järjekindlalt euroopalikku joont on
pidanud, Euroopa „orientatsioonis“ liiku-
nud (ja mitte Aasia või Aafrika), see on

eriküsimus. Kuid üks on selge: kogu Eesti kirjanduse (ja kultuuri) ajalugu on võõraste voolude jälgimise ajalugu. Ei ole Eestis tekkinud ühtegi „algupärast“ kunstivoolu, ei ole lootust selleks ka lähemas (ja vist ka kaugemas) tulevikus.

Kui see nii on (ja see on nii), siis peaks kord see paljunõuetud ja alalisest tarvitamisest koduseks saanud argument uuema Eesti kirjanduse ja tema voolude vastus kaduma, et see on „väljast sisse veetud kaup“. Euroopaga võib surnuks lüüa mitte üksi „moodne kirjandus“, vaid kogu Eesti kirjandus. Kellel uuema Eesti kirjanduse vastu midagi ütelda on, kes tema eripatte tahab konstateerida, peab leidma teised argumendid.

II.

Hoopis tõsisem ja asjalikum on teine, mitte vähem tarvitata, väide, et Eesti uuem kirjandus küllalt „rahvapärane“ ei ole, et ta — nagu seda öeldakse — rahva vaimule ja püüetele võõraks on jäänud.

Ka meie minevik ei ole selle „rahvapärasuse“ poolest hiilgav. Meie vaimulik kirjandusvool oli õige „võõramalguline“, ning aga keegi seda sentimentaalset „Jenoveevadegi“ ajajärku tagasi igatse. Siiski — rahvusliku ärkamisaja romantilistel mesinädalatel tundus seda ühist südamelööki kirjaniku ja rahva vahel — aga kaua see kestis? Hilisem romantika ajajärk on juba täis lahkelsid, partei tülisid, pettumusi. Ja romantikale järgnev realism? Ega realistlinegi vool meie „rahvavaimu“ patenteeritud auvahtidele kunagi ei ole meeldinud. Vilde, Peterson, Metsanurk — kui suurt opositsiooni ei ole neile tehtud „rahvavaimu“ nimel. Ei, „rahvavaim“ ja „rahvapärasus“ on väga segased mõisted. On vähe silmapilke meie minevikus, kus „rahvapärasusest“ ühtevii si aru saadi.

Kuid üks on selge: moodne kirjandus on kõik muu, kuid kõige vähem rahvapärane. See on mitte rahva-, vaid intelligenti-kirjandus. See on selle kirjanduse tugevus ja ka nõrkus. Tugevus, et ta ei rehkenda oma ümbruse vaimlise tasapinnaga, „turuga“, mis asjaolu temale võimaldab kõrgema lennu — spetsialisti-, artisti-lennu. Nõrkus, et ta omas ümbruses on üks, tühjas ruumis.

Õigem on põhjusi uurida, kui süüdistada ja kohut mõista. Rahvapärasuse puudus ei ole mitte kirjanduse ja kunsti erikapriis. See on pigemini ühe üldise „pahe“ tunnusmärk, mis iseloomustab kogu meie kultuuri. Ainult meil? Oh ei, See

on kogu Läänekultuuri, Euroopa kirjanduse ja kunsti „vaimu-häda“ praegusel silmapilgul. Kogu haritud Euroopat vapustab suur vaimline kriis, mõtteteadus ja kunst heitleb, et välja pääseda „nõiutud ringist“. Seal kõneldakse juba ammu Õhtumaa kokkulangemisest, vaimlisest pankrotist, millele on viinud Euroopa ta materistlik — individualistlik-kapitalistlik — arenemistee. Meie seltskonna prokuröörkõne süüpingis istuva moodsa kirjanduse üle ongi sellepoolest traagi-koomiline, et ta ei näe selle „pahe“ ajaloolist põhjust. Moodne kirjanik on ju selle „kultuuri“ õis, mida meie Jakobsonist saadik oleme idealiseerinud ja ise kasvatanud. See on meie „europaseerumise“ tagajärg kõigil ühiskonna-aladel.

Rahvusliku ärkamise mesinädalatel oli me veel kompaktne „maarahvas“, tolle aja kirjanikul oli kerge olla „rahvapärane“, kirjutada „kogu rahvale“. Meil leidub romantikuid kes seda „kuldset minevikku“ idealiseerivad kui „kadunud paradiisi“.

Kuid need meist idealiseeritud ärkamisaja romantikud ja „rahvakirjanikud“ ei olnud oma „ideaalse“ olevikuga sugugi rahul. Nemad unistasid: kaugel näen kodu kasvavat! Nemad unistasid meist, neist tulevastest — karjääristidest ja tõusikust! Ärkamisaja romantiline proosa projekteeris Jakobsoni majanduslised ideaalid ilukirjanduslikeks ilutlemiseks. Pärni ja Pöderi jutud unistasid igasugu „ülemkihtidest“, kubisesid inimestest kes kõrgemale tõusid ja karjääri tegid. Pärn unistas Eesti taluomanikust, Eesti mõisnikust, Eesti intelligentsist, Eesti marodöörist, ja kui kodumaa olud kitsad olid, saatis Pöder oma Bob Ellerheina — Venemaale karjääri tegema.

Pärni „Mustas kuues“ küsitakse: „Kui igal rahval on oma herrad ja preilnad, miks ei peaks neid siis ka Eesti rahval olema?“ Ja jälle on see rahvusliku ärkamisaja „rahvapärane“ romantik Pärn, kes ühes teises „soojapesa“ jutus mõtet algatab, et „hariduse austamiseks ja rumaluse põlgamise täheks“ peaks haritud Eesti seltskond end „lihtrahvast“ eraldama, sest tolleaegses Tartu „Vanemuises“ olnud haritlased ja teenijad tüdrukud ning talunaised „nagu pudru ja kõrt“ segamini.

Seda kapitalistlikku karjääri, millest unistasid meie „rahvapärased“ kirjanikud ärkamisajal, oleme nüüd jõudumööda teostanud. Meie rahvas ei ole ammu enam „nagu pudru ja kõrt segamini“. Meil on nüüd oma herrad ja preilnad, meil on kõik teisedki majanduslised, vaimlised ja

moraalsed vahed, nagu see ühele „kultuurirahvale“ kohane. Igal kihil, rühmal, kutsel ja laudkonnal on oma erihuvid ja iseseisev „rahvapärasus“. Kuid üldist „rahvapärasust“ ei ole. Teie lähete tosin nimekirjaga poliitilistele valimistele, aga ühe kirjaniku loominguks tahate siiski „üks rahvas“ olla! ?

Meie majandusline, seega ka vaimline kultuur areneb mööda Euroopa individualistlik-kapitalistlikku sihtjoont. Selle kultuuri produkt on muu seas ka Eesti kirjanik. Üks kõigiti loomulik ja õigustatud kodanline tüüp kodanlises seltskonnas.

Meie kodanline inimtüüp on tõusik. Meie seltskond seisab koos majanduslikest ja vaimlikest tõusikutest. Seda „tõusu“ on kaasa teinud ka Eesti kirjanik. Ka tema on tõusik omal alal. Ka tema peab Euroopaga sammu. Ja kodumaaliste kaastõusikutega.

Tõusikul ei ole sotsiaalseid instinkte. Ta on egoist ja hoolitseb enese eest. Ta on karjääri teinud ja võib enesele „lubada“. Rahatõusik muretseb enesele automobiili, punase mööbli, ostab oma naisele „nahad“ ümber, korraldab sööminguid ja joominguid. Maitseb elu ja mõnutseb oma rahakoti ümbermõõdu järele.

Kirjanik on teinud „vaimlist karjääri“, on arenenud intelligentlikumatele elamustele, tutvunenud Euroopa uuemate kunstisalvedega, omanud peenemad ergud. Ka temal on tung elus kord mõnitseda ja maitseada. Et tal raha ei ole, siis mõnutseb ta vaimliselt, mõnutseb omas kunstis. Ka tema on astmele jõudnud, kus sotsiaalne tunne nõrgeneb ning inimene tegutseb enese rahuldamiseks, oma isiklikkudele elamustele. Kui ta kunsti loob, ei mõtle ta teiste poole (tõusikud ei mõtle kunagi teiste poole), ta loob iseenele („Need laulud olen laulnud enesele“ — Visnapuu, „Amores“), lähematele sõpradele, sellele valitud ringile, keda peab „omasarnaseks“. Loob kunsti, mis maitseb, mis mõnus on vaimtõusiku vaimlisele suulaele. Kirjanik on vaimlist karjääri teinud ning võib enesele lubada toredust.

Moodne kirjanik naudib, nagu naudib moodne advokaat, arst, õpetaja, vabrikant ja spekulant — üldisel nautimise ajajärgul. Vahe on ainult selles, mis ühele või teisele on kohaseks naudinguks. Puhas raha ja puhas kunst — mõlemad tõusikud teevad „puhast“. Meie moodsal kirjandusel ei ole miskit eripahet, ta on niisama „rahvapärane“ kui kõik teisedki tegevusalad, mis meie kultuurile annavad ta stiili.

Miks on siis must kass kodanlise seltskonna ja kodanlise kirjaniku vahelt läbi jooksnud? Miks need kaks „stiilset“ nähtust üksteist ei mõista? See tuleb sellest, et majandusliku ja vaimlise looja vahel puudub loomulik „kaubavahetus“. Majanduslikul ja vaimlisel „spetsialistil“ puudub „ühine keel“.

Poet laulab iseenele, peab ainult enast ja omasarnaseid „vaimu-spetsialista“ silmas, tema ei rehkenda majandusliku spetsialisti vaimlise tasapinnaga, ei rehkenda kodanlise turuga. Sellepärast ei ole kirjanik „rahvapärane“ ja tema „artikel“ ei lähe. Selle juures harjub majandusmees vaatama kirjaniku kui täiesti kasutu olevuse poole. Ta ei produtseeri turu nõuetele, ta valmistab artiklit, mis ei lähe, millega kapitaalil midagi „teha“ ei ole. „Majandusliku tõusu“ seltskonna silmis on niisugune „puhtvaimline“ inimene oma „puhta kunstiga“ alla igasugust „kurssi“. Sünnib see traagiline, aga ühtlasi koomiline nähtus, et kõigiti kodanline kunstnik produtseerib kodanlist kunsti, mida kodanline seltskond ei mõista ja mille tagajärjel kodanlisel kunstlikul ei ole kodanlist ülesannet ja seisukohta kodanlises seltskonnas.

Kunstnik, kaotanud sidemed ja seisukohta kodanlises seltskonnas, otsib üles teised üleliigsed inimesed, omasarnased olevused, moodustab nendega koos oma seltskonna, miski väljaspool ühiskonda ripuva eriilma: boheemi. Siit — kohvikust, restoraanist — saadab ta oma vaimuooled vastu kodanlise traditsiooni ja moraali paksu nahka, narritab ja hirmutab kodanlust, peab „sissisõda“, teeb sõnu, kuid ei kunagi revolutsiooni. Need on liiderid ilma „rahvata“. Boheemi taga seisab ainult boheemkond ise.

III.

Meie boheemi-umbkotti jooksnud noorem kirjanikkude põlv teeb juba mõnda aega katseid välja pääseda sellest „kohvipotist“, kuhu ta on sattunud kodanlise seltskonna vaimunüriduse tagajärjel — intelligent-esteetilise kunsti vastu. Meie kohviku-maapaolased on hakanud end revideerima ümbruse suhtes ning igatsust tundma suurema auditooriumi järele, kui seda on boheemline tikutoos ja kohviku latritesse jagunenud mesipuu.

Meie „mööduandev“ seltskond, kutsudes kirjanikke patustpöörmisele, näeks seda Canossat selles, kui „ärakadunud pojad“ tgasi pöördusid „kaastõusikute“ vaimlisele alapinnale, väikekodanlistele, maitsetele ja selle seltskonna „majandusliku tõusu“ ide-

aalide jaatamisele. Kuid ei ole tunnis-märke, et boheemline kirjanik end sinna-poolle kohendama hakkaks.

Suuremat äratust ja tõuget kitsasbo-heemliselt alalt loobumiseks on kahtlemata toonud meie kirjanikkude vaimlised kok-pupuud Saksa ekspressionismiga. Meie võime siin täiesti kõrvale jätta ekspressio-nismi väljendustehnika, tema praktika, te-ma tegelikud saavutused. Kuid ilmavaa-de, mis ekspressionismi taga seisis, avas uusi silmapiire, kiskus kirjaniku välja ta üksildusest uutele ilmajuhumistele, viis ta tardunud estetismist ja enese analüüsist eetilistele huvidele, aktiivsusele. Sellel oli vaimu värskendav mõju. Kuid ainult „värskendav“, mitte „ümberloov“. Väga arusaadavatel põhjustel.

Ekspressionism pakkus vastupidise äär-muse. Ei või midagi vastupidisemat ette kujutada, kui sattumine „üksinduse saa-relt“ „kõikjale“, „kohvipotist“ kosmosele. Neil oludel võis meie moodsa kirjanduse „kosmiline“ lend ainult arg ja häbelik har-jutus olla. Eesti kirjanik oli juba pool inimpõlve harjunud oma isikut üle kõige austama, oma „mina-ilma“ soomustama, kuidas sa nüüd korraga oled tolmukübeme-ke määratus kosmoses! Eesti isik susi-ses kuid ei sulanud universalism. Meie kirjanik-esteet ei läinud sedavõrd „hukka“, ei hukkunud nii jäljeta kaoses, et temast oleks võinud sündida uus kosmos, uus „vaimukeha“. Ja nüüd põeb see ekspres-sionism juba Saksamaalgi kriise.

Teatavate pettumustega noilt kosmilis-telt katselendudest tagasi pöördes on meie — ebaõnnestanud vastsünnist närveeritud — boheemkond hakkanud jälle jalgu toe-tama „maakera kamarale“. Ta ilmub jäl-le ühiskonda. Ta tahab enesele kohta võid-elda omal isamaal. Ta hakkab shurna-listiks, paljastab ja demonstreerib. See ei ole midagi uut, ka ekspressionism soovit-as aktiivsust ja kirjaniku politiseerimist.

Kui boheemline kirjanik varem end ko-danlisest seltskonnast eraldas, siis astub ta nüüd võitlusesse selle kodanlise selts-konnaga. Kasutab meeleolu, mis sellele ühiskonna-kihtidele ja uutele ajaideedele, mis kodanlusega sõjajalal. Sümpatiseerib, kuid ei liitu orgaaniliselt, ei sula ära, ei sünni uuesti.

See on intelligenti, eriti kunstniku ilm-line traagika, et ta ühiskonna suurteil fron-tidel vastavat paika ei leia. Ta vihkab vana, aga see uus tuleb niisugusel kujul, et see kohutab vaimuinimest. On midagi

Joh. V. Abrelthal.

Raamatu- ja noodiäri

Tallinnas, Vana Posti tän. 7.

Sissekäik hoovist.

Raamatuid igalt erialalt soovitan rikkas valikus iseäranis neid, mis nüüdseil ajal väga haruldased on. " " " "

Ostan eestikeelset vanemat kirjandust ja maksan head hinda. " " " "

Iseäranis vanemaid ajakirje ja jutulisaid ning suuremaid ja põnewamaid romaane.

fataalset kunstnikuga. Ta kiratseb kodan-lises Euroopas ja sureb proletaarlisel Ve-nemaal.

Need on kõik välised asjad, mis revo-lutsioonid ümber tõukavad. Elavad orga-nismid võivad ainult evolutsioneeruda. Meiepõlve kirjanik on kodanlise kultuuri ja kodanline hingeelu sünnitus. Mõistuse-ga võib ta sellest üle saada, olemusega on ta vanas kinni. Kõige revolutsioonäär-semad vaimud on silmapilgul oma ala-teadvuslikus osas kodanlise instinktiga: kunst ei ole aga mõistuse, vaid instinkti, alateadvusliku produkt. Sellepärast ei ole, ei või selle sugupõlve juures tekki-la mingisugust „proletaarlist kunsti“. Kunst võib astuda oma mõistusega agi-tatsiooni teenistusse, võib agiteerida sotsia-liemi, kommunismi heaks, võib sümpati-seerida uuele ja tulevale. Kuid oma puht-kunstilises instinktis, selles, milles see agitatsiooni materjal ka „kunst“ tahab ol-la, selles jätkab ta traditsiooni, selles on ta kodanline. Seda tõendab Vene kirjan-dus tänase kuupäevani. Sotsialistiline kunst võib tekkida, kui sotsialistiline kord on kasvatanud oma ühiskonna ja selle in-telligentsi.

Sugupõlv, mis meil praegu moodsat kir-jandust edustab, on mitmeid rühmi selja-taha jätnud, ja kes teab, mitmed rühmitu-sed tal veel eel seista võivad. Kaob mõ-ni vana nüanss evolutsiooni teel, tuleb ase-mele mõni uus nüanss. Kuid „vastsünni“ ei tule. See sugupõlv on individualistlik-kapitalistliku kultuuri sünnitus, mille pä-randust ja kasvatust ta kannab omas orga-nismis. Ta võib sümpatiseerida uuele kultuurile, võib ideed näidata, isegi noo-remat põlve „kasvatada“. Kuid ise ei pääse ta mitte välja „ndiutud ringist“.

Ringvaade:

Maximilian Harden.

Neil päivil pühitses Maximilian Harden oma 60 a. sünnipäeva ning väheaga varem pühitseti ta ajakirja „Die Zukunft“ kahekümneviie aastast juubeli.

Maximilian Harden, õige nimega Viktorovskiy, on pärit Posenist, rahvuse poolest juut, algas oma karjääri provintsi näitlejana. Kuid poliitika mehe loorberid ei annud Hardenile kui näitlejale unerahu ning kaheksakümnendail aastail rändas ta Berliini ja pühendas end täielikult ajakirjandusele. Ajakirjanikuna tõmbas Harden õige pea tol ajal juba kolikambri heidetud Bismarki tähelepanu enda peale. Harden oskas „sõprust“ osavalt oma kasuks kasutada: ta võitis Bismarki kaudu omale laialise tutvuse ning poolehoidjate ringi, mille tõttu ka kohe alguses ta nädalakiri „Die Zukunft“ („Tulevik“) jalad alla sai.

Osaval toimetusel võitis „Die Zukunft“ varsti üle Saksamaalise kuulsuse ning tas ilmunud poliitilised artiklid leidsid tähelepanu ka väljamaal. Peale poliitika elu leidsid selles ajakirjas tähelepanu veel ka kirjanduse kultuuri j. t. küsimused. Sõja ajal muutus „Die Zukunft“ õige omapäraseks ajakirjaks: Harden kirjutab teda üksinda täis.

Maximilian Harden kui poliitikamees on jäänud ka näitelavalt loobudes näitlejaks. Seda tunnistab ta täispuhutud stiil, poliitiline protsess vürst Eulenburgiga, ta avalikud loengud sõja ajal, kus ta kunni nutukrampideni sattus, ta anduvus igale uuele poliitilisele sündmusele, meeleoludele, kõikuv kui ölekõrs tuule käes. (Holitsher nimetab M. Hardeni „poliitiliseks seisograafiks“).

Enne sõda oli Maximilian Harden Saksa sõjapoliitika ustav tugi. Kuigi tal kindlat seisukohta ei olnud, ajas ta siiski agressiivset poliitikat. Nii nõudis ta 1911. ja 1912. a. Marokko ning Balkani sündmuste puhul, et Saksamaa oma „au ülal hoiaks“.

Ilmasõja algul võitles ta küll esiteks shovinistide Prantsuse vaenulise sõjakäigu vastu, kuid peagi muutis ta oma seisukohta ja tõendas ühes teistega kooris, et „Saksamaa õigus on ta jõus“ ja et „militarism on see, miks teised Saksamaad kadestavad“.

Näitleja iseloom ei lubanud Hardenil ka nüüd järjekindlaks jääda. Peagi hakkab ta Saksamaa õigluse kahtlema ning „Die Zukunft“ purjetab juba pacifismi lipu all.

Mõned pacifistilised artiklid Ü. ja Vilsoni suhtes olla ameeriklastele nii võrd meeldinud, et Ameerika Ü. senat nad oma aktidesse paigutanud, tõendab I. S. Gurevitsch ühes kirjutuses Maximilian Hardeni üle.

Hardeni järsk meeleolu muutus ei jäänud tähelepanematu ning teda süüdistati avalikult kui tähtsamad sõjasüüdlast. Et see süüdistus Saksa vanameelsete poolt tuli, siis ei leidnud ta tähelepanu ning Harden tegi süüdistuse oma kirjatükkides naruväärilisteks.

Kui ajakirjanik on Maximilian Harden oma pahede peale vaatamata tähelepanemiseväärt. Ta ajakirjanikuprofiil tuletab meele prantslast Henri Rochefort'i, kes poolaastasada kui ajakirjanik — poliitikamees domineeris Prantsuse poliitilistes pööristes. Nii nagu Rochefort oma „La Lanterne“ üksi toimetab, toimetab ka Maximilian oma „Die Zukunft“ üksi. Vahe on vast ainult selles, et Rochefort järjekindel oli ning oma vaateid ainult ükskord muutis, kuna aga Hardeni tee senni õige siiruviruline olnud. Ka tegi Harden oma karjääri meelituste kaudu, kuna aga Rochefort ennast maksma pani võitluses võimukandjatega iseseisvana ja paendumatalt kehasades elavana ajakirjaniku ideaalkuju.

Maximilian Harden on jäänud aga näitlejaks...

Anatole France

Nobeli kirjandus auhinna vääriliseks on arvatud sel' aastal Anatole France.

Anatole France, õige nimega Thibault, on sündinud 1844. a. Ta algas oma kirjanduslist tegevust parnasslasena („Vers dorés“ 1873. a.) ning näib nüüd lõpetavat kommunistina. Olles Rabelaisi — Montaigne — Voltaire kaudu vana Prantsuse kultuuri edustaja, peegeldab France toodang galli vaimuilmaga kogu ta selguses, ta's valitseb täieliselt Romaani geenius.

Ta kirjanduslise ilme arenemiskäik on sirgejooneline, progresseeriv, siin puuduvad kõrvalkaldumised, järsud hüpped, isegi praegune ühendus kommunistidega näib ainult selle arenemise loogilise lülina — õieti arenemise lõpujaamana.

Ta on üleelanud naturalismi hüilge aja ja ka puutumata jäänud sellest. Kõigest puhustustuledest läbi on France meie aega astunud mõtlejana, mille elemendid juba ta noorusaja töödes paistavad.

Anatole France kirjandusline kuju on tervik; tervikuna püsib ta oleviku kirjanduses varjamatu teistest suurustest.

Mis aga Anatole France, eriti suureks teeb — see on ta „kuldne stiil“, millega

ta oma mõtteilma, satüüri, ironia, skepsise kui hõbevaagnal ette kannab. See ongi õieti Anatole France kirjandusliku võidukäigu peapõhjuseks.

Saksa ja Prantsuse vaimline lähenemine.

„Nouvelle Revue Francaise“'s esines André Gide hiljuti pikema artikliga, kus ta toonitab vaimlise ühenduse uuendamise vajadust Prantsus- ja Saksamaa vahel. Gide kirjutab m. s.: Terve rida prantslasi, päälegi silmapaisivamaid mehi, on küsimuse üles tõstnud, kas vaimlist ühendust Saksamaaga uuesti luua ja kuidas seda teistsugusel kujul teha kui senni. Üleüldiselt oldakse arvamisel, et Saksamaaga ühendusse astuda võib ja arvatavasti jõutakse ka pea arusaamisele, et ühendusse astuma peab. Paljud prantslased usuvad, et endise vahekorra uuendamine Prantsusmaale kasutoov on, et seda uuendust võimalikult ruttu läbiviima peab, sest vastasel korral võivad prantslased, kes enesest Saksamaad veel kaugemale nihutada tahavad, meile enestele suurt kanju teha. Ma usun, et juba nüüd avalikult öelda võib, mis ühelegi enam saladus ei ole ja mida ainult pentsikud narrid tunnistada ei taha, et Prantsusmaa sõja lõpust (õigem rahutegemise algusest) alatasa terrairni alal kaotanud on nii moraalselt kui ka intellektuaalselt. Lisan aga kohe juure, et seda kaotust pea jälle tagasi võita tahetakse“. Gide rõhutab, nagu juba üks teine kirjanik seda „Opinion'is“ tegi, Prantsusmaa saamatu propagandat välja maal. Ta tervitab noort Saksa vaimu, kes Prantsusmaad silmaspidama saab ja loodab peatset vaimlise ühenduse uuendamist, mis varemaltki neid rahvaid ühendanud on.

Kunst kohtu ees.

27. oktoobril oli Berliini maakohtus harutusel protsess, milles tuntud Berliini kirjastajat Wolfgang Gurlitti kombevastaste raamatute väljaandmises süüdistati. Gurlitti firmi poolt ilmus trükis 9. andeline kunstväljaanne „Veenuse sõjavanker“. Raamat oli erootiliste piltidega kaunistud, mida just selleks otstarbeks mitmed kunstnikud valmistanud, nende seas tuntud Saksa kunstnik Lovis Corinth, kes esimeses andes ilmunud Schilleri nooreea töö „Veenuse sõjavanker“ illustreerinud oli. Need Corinthi oeforted tunnistati prokuratuuri poolt pornograafilisteks. Kohtusse kutsutud ekspertide seas olid prof. Brunner,

Schlichting, museumite hoidja Redslob ja tuntud kirjanik Bernhard Kellermann

Ekspertid kuulati kinniste uste taga üle. Sel ajal kui Redslob ja Kellermann tunnistasid, et siin kunstväljaande ja esimisjärgu kunstnikkega tegemist on, kellel pornograafiaga midagi ühist ei ole, — tõendasid professorid, et pildid kui ka terve teos ise — kombevastased on. Muu seas juhtis Kellermann tähelepanu sellele, missugust osa erootika kunstis etendab ja tähendas et tema väljenduses raske on mingisugust pornograafiat leida, ja isearanis raske on niisuguse esimesejärgu meistrite, kui seda Corinth on, madalate instinktidega mängimises süüdistada.

Prokuraatur, kahetses, et kirjastajat ei saa sarnaste väljaannete eest türmi mõista, nõudis kõige kõrgema trahvi määramist — 1000 marka, ühtlasi ka kõikide raamatute ning piltide konfiskeerimist. Kohus omalt poolt, avaldades otsuses kahetsust, et ei saa kirjastajat türmi mõista ja et kõige kõrgem trahv ainult 1000 margani ulatab, otsustas: Gurlittile siiski see trahv määrata, kõik kombevastasteks tunnistud pildid ja selles väljaandes trükitud teosed ära konfiskeerida ja selle järele ülejäänud osa arestist vabastada.

Maakohtu otsus on Saksa kunstnike hulgas suurt ärevust sünnitanud.

Nii on Berliini Sezessiooni juhatus küsimust mitmekülgsest harutanud ja Preisi kohtuministrile kirja saatnud, milles muu seas öeldakse:

„Kunstnikud peavad teadma, kas nende tööd tõesti politsei kontrolli alla kuuluvad, ja kas politsei ja kohus suurtest kunstnike nimedest niisama tähelepanemata mööda minna tohivad kui otsuse juures mis tehtakse nende kohta, kel kultuureluse teatud seisukoht olemas.

Nad peavad teadma, kas üksikute urgitemised, kes haavatud häbitunde ettekäände all laimavad meistreid, riigile kasulik on, kui õiglase katse teatud inimkonna probleemide lahendamiseks kunsti kaudu.

Meie hoiatame, et vahetegemine normaalinimese ja kunstniku vahel, mis viimasel ajal kui tõendus kunsti vastastele kaebtustele päevakorda tõusnud, Saksamaa õigusmõistes üleüldiseks harjumuseks ei saaks. Meie terve töö on ju sihitud tahtmises, rahvatunnet ja kunsttunnet kokkukõlastada, nagu meil see alati sihiks olnud. Käesolev juhtumine, mis põhjust andis sellele kirjale, ähvardab rea tööde mahatallamist ja ärahävitamist, mis neli meie ühisuse liiget, nende seas ka meie

esimees, kes üle Saksamaa kui juhtiv jõud tuntud, loonud on.

Hävitamise otsuse asemele paneme ette alalhoidmise.

Hävitamine oleks barbaarsus, mis lõhkuvalt ent Saksa kunsti vastu sihhib.

Armeenia ehituskunst.

Berliini arkäoloogia seltsis kõneles 1. nov. prof. Josef Strzygovsky, Viinist, Armeenia kunsti ja tema mõju üle Euroopa kultuuris. Kõneleja juhtis tähelepanu rea tüüpiliste ehituste pääle selles peaaegu tundmata ehituskunsti harus ning kirjeldas pikemalt Armeenia ehituskunsti tekkimislugu. See on Ararati ja Araxese ülemvoolu juures olevate maade kunst 200 a. p. Kr. s. kunni 1000 a. Nende aastasadade jooksul on arenenud Armeenias kuppel üel kvadraati. Siis on kujunenud poolkaares külgedel laienev kvadraat, mis poolkaarte alalise kasvamise tõttu neljasosaliseks areneb. Kvadraati ilmub pea lisaks suuremate ehituste juures neli kvadraatis seisvat posti (piita). Need põhijooned arenevad nüüd rikkalikuks nüansidega kuusnurgaks, mida tarvitatakse eriti pikerguste majade juures. Siin tekkinud vormid, sarnased romaani ja gooti ruumivormidele, lubavad ka kõrguste edenemist. Siin leidub juba St. Peetri põhiplaani andmeid. Ka teistes ehitustes, nagu S. Vילהe, S. Lorenzo, Mailandis, võib Armeenia ehituse kunsti arenemise käigu mõju märgata.

Suure tähtsusega on asjaolu, et kunstilist mõju ainult arhitektooniliste abinõudega, antiik ilustusteta, saavutud on. Lähedat ühendust põhjakunstidega, Altaist kunni õhtugootide ehitusteni Hispaanias, vastandina lõunaeuroopa rahvaste omadele, näeb Strzygovsky terves reas peensustes, nagu näit. : täringsambas, võlvkaarte ringtipus j. n. e. Kunstivormide edasikandmine ühelt maalt teise on Armeenia ehituskunsti suhtes vähe selgitud, kuigi juba tol ajal laiapiirilisem läbikäimine oli. Lionardo da Vinci reisu Armeeniasse võib tema kirjade ja joonistuste järele oletada. Sellega oleks Armeenia kuppelkirikute mõju Bramantese St. Petri põhiplaani kohta niisama hästi kui kindlaks tehtud. Teiselt poolt on sarnaste ehitusvormide mõju rahvaste vaimlise sugulusega seletatav.

Ettekanne, millele elavad läbirääkimised järgnesid, ka hiljuti Anconas ülesleitud paganatempli üle, on suurt tähelepanu leidnud.

Noored! Hoidke silmi!

Wanad! Parandage silmi!

Kõige paremad **prillid** saate

August Amos'e

optika ja prilliklaaside lehwimise
tõõstusest arsi retsepti järgi
mõne tunniga.

Tallinn, Jaani tän. 11. Rakwere, Pikk t. 26.
Narwa, Joala tän. nr. 151.

Flauberti 100 a. sünnipäeva,

17. dets. s. a. kavatsetakse Pariisis suure pidulikkusega pühitseda. Piduste komitee on korraldus eeltöödega juba lõpule jõudmas.

Luxembourggi aeda ülesseatava Flauberti mälestussamba hääks on Prantsuse valitsus omalt poolt annetanud 5000 fr. Mälestussamba ülesseadmist korraldab Flauberti tööde kirjastaja.

Mõtteteadlaste kongress Oxfordis.

Hiljuti oli Oxfordis filosoofiline kongress, millest võtsid osa peaaesjalikult Prantsuse, Inglise ja Ameerika mõtteteadlased. Eriti suur tähelepanu on osaks saanud Bergson'ile, kes kongressil esines ettekandega „Ettenägemine ja uudsus“.

Ameerikast on kongressil esitatud kõik kolm domineerivat voolu — pragmatism, dogmatism ja moralism. Palju kõneainet on pakkunud kongressil ka praegu moodis olev Einsteini relativiteedi teooria.

Võitlus teatritega spekuleerimise vastu Ungaris.

Et Ungaris üksikud ettevõtjad hulk teatriisi spekulereimise otstarbel oma käte ahnitsenud, siis on nüüd Ungari haridusministeeriumis uue teatri-seaduse väljatöötamine kiires korras käsil, et teatritega speuleerimisele piiri panna. Uue seaduse järele on igal ettevõtjal õigus ainult üht teatrit omandada.

Vedekindí «Sonnenspektrum» pornograafiliseks tunnistatud.

Teatri-tsensuri ettepanekul on Praagas Wedekindi ühevaatuslise „Sonnenspektrumi“ ettekanne keelatud. Keelu põhjuseks olla näidendi kõlblusvastane sisu.

Joh. V. Abrelthal'i Eesti- Vene- Saksa ja Ingliskeelsest laenuraamatukogust

Tallinnas, Vana Posti tän. 7, sissekäik hoovist

on kõik Eesti- Vene- Saksa- ja Ingliskeeles ilmunud paremad jutu- ja teaduslikud raamatud päris vähese raha eest lugemiseks saada. Rohkem nõuetavatest raamatutest on mitu eks. kogus olemas, nii et alati saadaval on.

Soovi peale saadan ka posti kaudu raamatuid koju kätte. Saatmise kulud on lugeda võtja kanda.

KUNSTFOTOGRAAFIA
ATELJEE " " " " "

V. LEMBERG

TALLINNAS, S. KARJA TÄNAV 12.

MOODSAD FOTOGRAAFIA PILDISTUSED MAALISTIILIS :: :: :: ::
KUNST-SUURENDUSED :: :: :: :: :: :: :: :: :: :: :: :: :: :: ::
KÄSIJONISTUSED JA FOTO-SKIZZED :: :: :: :: :: :: :: :: :: :: :: :: :: :: ::
GRAVÜÜRID :: :: :: :: :: :: :: :: :: :: :: :: :: :: ::
KÕIK TELLIMISED TÄIDETAKSE MAITSERIKKALT JA MEELDIVAL KUJUL.

„EMLO“

EKSPORT

TALLINN, PIKK TÄNAV 17.

Soovitab oma likööri ja napsi, mis loomulikudest marjamahladest, puhta suhkruga valmistatud ja tervisele kahjulikudest ja maitsele vastikutest ainetest vabad on.

EKSPORT

BÖRSEKELDRI RIIUMIDES.

Esimene likööri fabrik Eestis.

Hea on kui hästi läheb!

= Aga targasti teeb, =
kes oma vara kinnitab

„Polaris'es“

Wana Wiru tän., nr. 12

Ilmus trükist tarvilik käsiraamat
:: igale haritud eestlasele! ::

Joh. Aawik,

Uute sõnade sõnastik.

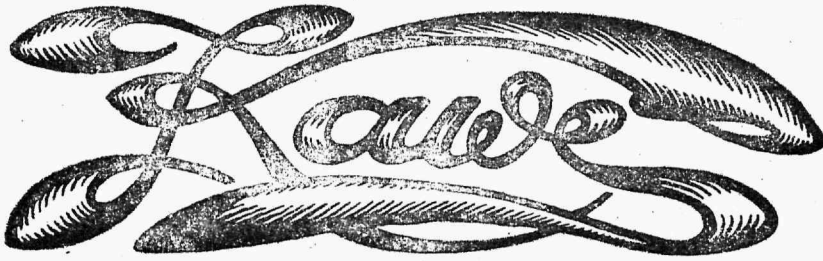
Teine täiendatud trükk. Hind 175 mrk.

Sisaldab üle 4000 sõna, nende seas peale n. n. uute ka palju muid vähem kirja ja rahwakeele tuntud sõnu. Lisadena on: 1) Eesti mütoloogilised (muinasloolised nimed) 2) Eestikeelseid kuude nimed, 3) Sõnade seletuseks tarvitatud Saksa, Wene ja Prantsuse sõnade täheslikulised registrid

A. Keisermani kirjastus Tallinnas.
Kinga tän. nr. 5. Tel. 14—61.

Peale selle soovitan oma raamatukauplusest, kõiksugu ilu-, teadusliku- ja kooli-raamatuid kõikides keeltes. Väljamaal ilmuwate, raamatute, ajakirjade ja ajalehtede tellimisi wotan vastu. Tellimised täidan ruttu ja korralikult.

SHOKOLAAD

Saapatööstus & kauplus
„Normaal”
Tallinnas, W. Pärnu mnt. 36, Tõnismäel

 Soovitab oma töötoas valmistatud
 korralikka wastupidavaid **jalanõusi.**
Tellimised. Parandused. Walmistööd.

 Saadaval kauplusest kõige uuema
 moe järgi valmistatud,

mütse, kübaraid

— ja koolilaste —

- wormimütse. -

 Wõtan kõikisugu **mütsitöid** vastu odava
 hinnaga.

 Wäike Pärnu m. nr. 29.
 Walwaja kõrwal,

 Kõõsner
J. Lamberg.
Moodiäri E. Saar
W. Karja tän. nr. 8.

 Wõtan tellimisi vastu kõikisugu
 sameti ja nahk kübara tööde
 — — — — —

Kluge & Stroehmi
raamatukauplus
Tallinnas, Pikk tän. nr. 9, Tallinnas.

 Soowitab suures väljawalikus raama-
 tuid kõigis teadustes ja ilukirjan-
 — — — — — duses.

Tähele panna!

Tähele panna!
Nüüd

 Mundi tän. nr. 2,
 vastu raatuse platsi.

6 pilti — 20 mk.

 Pildid tunnistustele mõ-
 ne tunni jooksul. Üles-
 võtted kõige moodsa-
 mas tööstuses: tusch,
 akvarell, pastell ja õli-
 värves. Suurendused
 200 mrk. peale kõigis

 suuruses. Töö tehakse hästi ja hooli-
 kalt asjatundjate juhatusel. Avatud
 äri- ja pühapäevadel.

 Foto **KARL OSOL.**

Tõulu
tellimisi
palume aeg-
sasti ära anda
Paarika
foto-ateljee
Kuninga t. 1